

СТАНОВИЩЕ

от д-р Димитър Димитров Попов

професор в Катедрата по български език

на Шуменския университет „Епископ Константин Преславски“

на дисертационен труд за присъждане

на образователната и научна степен „**доктор**“

в Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“

по: област на висше образование 2. *Хуманитарни науки*;

професионално направление: 2. 1. *Филология*

докторска програма *Съвременен български език*

към катедра „Български език“ на Филологическия факултет

Автор: Диана Георгиева Мъркова

**Тема: „Семантика и прагматика на т.нар. сегашно страдателно причастие в
съвременния български език“**

Научен ръководител: доц. д-р Красимира Ангелова Чакърова – ПУ „Паисий Хилендарски“

Общо описание на представените материали

Със заповед № РД-21-681 от 25.03.2024 г. на Ректора на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ съм определен за член на научното жури, а на първото заседание на научното жури – за автор на становище по осигуряване на процедура за защита на дисертационен труд на тема **„Семантика и прагматика на т.нар. сегашно страдателно причастие в съвременния български език“** за придобиване на образователната и научна степен ‘доктор’ в област на висше образование 2. *Хуманитарни науки*, професионално направление 2.1. *Филология*, докторска програма *Съвременен български език*.

Представеният от Диана Мъркова комплект с материали е в пълно съответствие с Чл. 36 (1) от Правилника за развитие на академичния състав на ПУ. Той съдържа необходимите за процедурата документи. Докторантката е приложила 5 отпечатани публикации, които са свързани с проблемите, разисквани в дисертационния труд.

Кратки биографични данни за докторанта

Диана Мъркова завършва специалността *Българска филология* през 2018 г. (бакалавърска степен), а през 2019 г. – магистърска степен „Актуална българистика“ (езиковедски профил). От 2020 до 2023 г. е редовен докторант в Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“. Междувременно тя е работила като редактор и коректор в Издателска къща „Хермес“ – град Пловдив, след което една година е била преподавател по български език и литература и после е продължила на щатна бройка до момента да преподава български език като чужд с оглед на усвояването на специализирана медицинска терминология от чужденци – студенти в Пловдивския медицински университет. По такъв начин се е утвърдила като

компетентен и всеотдаен преподавател, който проявява изключителна прецизност и отговорност в подготовката, организирането и провеждането на учебните занятия и изпитите.

Като опора за нейната професионална реализация на изследовател способстват последователното ѝ солидно филологическо образование от Пловдивския университет, както и нейният добър професионален изследователски опит, който я отличава като кооперативна личност в съвместната работа с колегите си, дисциплинирана и организирана с ярко изразено екипно поведение. А подобни качества са полезни за всеки, който се е посветил на граматиката.

Актуалност на тематиката и целесъобразност на поставените цели и задачи

Рецензията на дисертационен труд на Диана Мъркова може да се определи като навременен и необходим. В него се предлага пълно актуално описание на семантичните и прагматическите аспекти на сегашното страдателно причастие в съвременния български книжовен език, което компенсира отсъствието на подобни изследвания в нашата лингвистична традиция досега.

Познаване на проблема

Диана Мъркова има задълбочени теоретични знания в областта на лингвистиката, които умее да прилага адекватно за постигане на конкретните научни и изследователски задачи. Тя познава отлично съществуващите в традицията и в нашето съвремие значими приноси в областта на разработваната в дисертационния ѝ труд проблематика. Благодарение на изключително добрия си лингвистичен усет и на широката си информираност докторантката успява не само да направи адекватен избор на темата на изследването си, но и да открие неразработените полета, на които да се посвети.

Теоретичната подготвеност и изключително задълбоченото познаване на проблема ясно се открояват в подхода на Диана Мъркова към прегледа на литературните източници, в който ясно прозират нейната самостоятелност, аналитичност и критичност, а така също и в способността ѝ да интерпретира чуждите позиции в режим на дискусия и да предлага свои оригинални решения.

Характеристика и оценка на дисертационния труд

Дисертационният труд на Диана Мъркова „*Семантика и прагматика на т.нар. сегашно страдателно причастие в съвременния български език*“ е първото цялостно монографично изследване в нашата лингвистична традиция, което е посветено на сегашното страдателно причастие. По този начин то естествено запълва празнотата, която се получава в поредицата предходни проучвания, които разглеждат дадената категория частично в отделни нейни страни.

Основната цел на дисертационния труд е да се провери доколко е основателна тезата за възпроизводимостта на девербативите на -м/-ем и дали в съвременния етап от развитието на българския език вече са налице достатъчно основания тези девербативи да бъдат разглеждани като компоненти на партиципиалната система, т.е. да се ползват с равнопоставен статут на причастия. Наред със солидната теоретична и емпирична база в основата на пълноценната реализация на това авторско намерение лежат и адекватно подобреният изследователски инструментариум и прецизното планиране на самото проучване, екстраполирано в добре обмислени конкретни задачи.

Представеният за обсъждане дисертационен труд съдържа общо 388 стандартни компютърни страници и се състои от увод, четири глави, заключение, библиография (112 източника), списък на ексцерпираните източници, списък на използваните съкращения и приложение. За изпълнението на формулираните цели и поставените 12 задачи са приложени следните методи: 1) метод на теоретичното обобщение; 2) метод на описанието и обяснението; 3) сравнително-исторически метод; 4) съпоставителен метод; 5) метод на ексцерпцията и 6) статистически метод.

Уводът дава оптимална представа за труда. Представени са адекватно целта, конкретните задачи, изследователските методи, структурата. Очертано е мястото на проучването сред останалите работи, посветени на дискутираната проблематика. Формулирани са ясно обекта и предмета на изследване, както и мотивацията на дисертантката за разработването на труда.

Първа глава е посветена на старобългарската партиципиална система и на мястото на етимологичното сегашното страдателно причастие в нея. Тя представлява историческата основа на изследването, тъй като българската партиципиална система е разгледана през призмата на диахронията.

Във Втора глава е представен теоретичен преглед на проучванията върху статута на етимологичното сегашно страдателно причастие от първите възрожденски граматика до граматичните изследвания от настоящия етап от развитието на българския език.

В Третата глава авторката на труда излага формалните, семантичните и функционалните особености на девербативите на -м/-ем на съвременния етап от разволя на българския език.

Четвърта глава е посветена на прагматичния аспект, като в нея е включен анализ на анонимно анкетно проучване, чиято цел е да се проверят нагласите на езиковите носители към т.нар. сегашното страдателно причастие. За проверка на езиковите нагласи по отношение на девербативите на -м/-ем е използвана анкета, в която са включени общо 705 носители на българския език.

В заключението са представени основните изводи, обобщаващи наблюденията и анализите, направени в основните глави, ясно са открити застъпваните теоретични постановки с категорично изразена собствена авторска позиция, ясно са открити акцентите в приносите на дисертационното изследване. Авторката изразява мнението, че засилената продуктивност на девербативите на -м/-ем в съвременното състояние на езика е в резултат от действащия закон за езиковата икономия, чиято цел е максимално съкращаване на фразата чрез минимално използване на изразни средства, без да се губи част от семантиката.

В приложението е включен *Речник на сегашните страдателни причастия*, ексцерпирани и подкрепени с примери спрямо данни за глаголите от *Официален правописен речник на българския език. Глаголи* (София: Изд. на БАН, 2016) (общо 1774 лексеми, чиято употреба е подкрепена със значителен брой примери).

Списъкът с цитираната литература свидетелства за широката информираност на Диана Мъркова по разискваната в дисертационния труд проблематика. А обхватът на ексцерпираните източници се характеризира с оптимална широта, което дава възможност на авторката да представи адекватно изследвания феномен.

Формулираните приноси са представени адекватно. Те дават ясна представа както за конкретните теоретични и приложни постижения, така и за акцентите в своеобразния дескриптивен модел на категорията сегашно страдателно причастие в съвременния български

език, който определено може да се определи като оригинален авторски конструкт на Диана Мъркова.

Приноси и значимост на разработката за науката и практиката

Рецензираният дисертационният труд е първото цялостно изследване в българската граматична литература, посветено специално на особеностите на сегашното страдателно причастие. Той определено има приносен характер за нашата морфологична наука (и в частност за прецизиране на лингвистичната терминология).

За първи път в българската лингвистика са разгледани на едно място две класификации – по формален и семантичен критерий, както и критерии за разпознаване на девербативите на -м/-ем – дали функционират като причастия, или като прилагателни имена. Въведена е формула за проверка на глаголността чрез възстановяване на произвеждащата глаголна основа, която служи като „лакмус“ при определянето на това дали разглежданите формации са съхранили, или не глаголните си белези. Съставен е речник на сегашните страдателни причастия в съвременния български език спрямо данни за глаголите от *Официалния правописен речник на българския език*. Създаденият словник е най-богат до този момент – състои се от 1774 лексеми. Потвърдена е хипотезата, че българските девербативи на -м/-ем и английските прилагателни имена на -able/-ible са функционално-семантични еквиваленти. Представени са употреби на сегашните страдателни причастия във всички функционални стилове на съвременния български език. Доказано е, че девербативите на -м/-ем не се срещат единствено като специализирани термини в юридически, медицински и икономически текстове, а са приложими към спецификите и на останалите стилови регистри, включително и на художествения и на разговорния стил.

Не на последно място бих искал да отбележа, че предложението от авторката дескриптивен модел на категорията сегашно страдателно причастие в съвременния български език има своите възможни проекции на приложение в практиката на преподаването и на създаването на учебници.

Преценка на публикациите по дисертационния труд

Предложени са 5 самостоятелни публикации по темата на дисертацията, като част от тях са доклади от национални и международни конференции, което е свидетелство за това, че резултатите от проучванията на Диана Мъркова са апробирани пред професионална аудитория.

Лично участие на докторантката

Дисертационният труд представя своята авторка като отлично подготвен млад, но зрял лингвист, който с лекота се ориентира в сложната и многолика научна продукция. Авторската самостоятелност на докторантката е факт и при работата с теоретичните източници, и при анализирането, систематизирането и моделирането на езиковите явления, и при интерпретирането и обобщаването на резултатите от изследването.

Автореферат

Авторефератът в обем от 32 стр. представя пълноценно и адекватно структурата и съдържанието на дисертационния труд, като при това се открояват ясно постигнатите в

изследването резултати. Приносите са представени обективно. Положителни страни на текста са отличният научен стил, стегнатостта и аналитичността на изложението, максималната информативност и четивност на текста.

Заклучение

Дисертационният труд *„Семантика и прагматика на т.нар. сегашно страдателно причастие в съвременния български език“* съдържа резултати, които представляват значими приноси в теоретичен и практико-приложен аспект за съвременната българистика. В това изследване са инвестирани изключително много труд, усилия, постоянство и всеотдайност от страна на докторантката, което само по себе си говори за висока степен на професионализъм.

Достоинствата на обсъждания текст, задълбочените теоретични познания на докторантката, способността ѝ за самостоятелно провеждане на научно изследване, за формулиране на ясни и непротиворечиви изводи ми дават основание убедено да препоръчвам на уважаемото Научно жури да присъди на Диана Георгиева Мъркова образователната и научна степен **„доктор“** в област на висше образование: 2. *Хуманитарни науки, професионално направление 2.1. Филология, докторска програма Съвременен български език.*

14.05.2024 г.

Автор на становището:

/проф. д-р Димитър Попов/